

Nils Ohlsen, Åpningstale Werner Zellien – Utøya, 19.6., 17.00

Kjære gjester, kjære Laila Bokhari, kjære Werner Zellien

Intro

Utstillingen som vi skal åpne i dag er spesiell av flere grunner. Den består av bare ett verk, men dette verket berører oss på mange måter. Bare tittelen «Utøya» setter minner og følelser i gang, som vi alle bærer med oss siden 22. Juli 2011 - dagen som markerer et dypt sår for oss alle. Werner Zelliens serie - eller frise - representerer for så vidt ikke bare seg selv som selvstendig kunstverk, men er samtidig utgangspunkt for minner og refleksjoner som kan åpne gamle sår.

Hva ser vi?

Først ser vi bare en sort flate - eller heller mørket, men etter en stund oppdager vi ulike nyanser av sort på det myke bomullspapiret som bærer Zelliens fotografier. Når blikket går langsomt videre til neste ramme, begynner vi å skille ulike former, vi oppdager tre, enkelte fjell, senere en sti og noen hus. Hus som vi kanskje gjenkjenner fra utallige mediebilder.

Mørket er ekstremt viktig i verket. Det gjemmer på en måte stedet hvor det ufattelige har skjedd, det liksom stopper tiden og gir oss ro. Men mørket skjerper også våre sanser: vi ser ikke bare, men vi lytter etter lyder, leter etter en sti, føler jorden under oss eller kanskje lukter fuktig nysnø: hele kroppen er med.

Etter hvert blir det gradvis mer lys, mørket forsvinner og øya blir synlig med sitt skoglandskap. Selv om kunstneren må ha vandret over øya ser man ikke et eneste fotspor i bildene.

Vi ser ikke heller noen spor fra det vi husker fra media - panikk, terror, redsel, utenkelige grusomheter er fraværende.

Zelliens frise er stille, langsom, den viser ikke et eneste menneske, bare stedet... og den er klart posisjonert «etter» det som skjedde og dermed har den to retninger: bakover og fremover.

Øya er for seg selv, under det tynne laget av nysnø, ser den urørt ut. I de siste bildene ser vi sola går opp og kaster sine varme stråler på barken av noen furutrær som lyser opp i fiolette og oransje toner.

Vi skjønner at kunstneren må ha beveget seg langsomt og med stor omhu som om han vil vise størst mulig respekt for

de mange ofrene, deres pårørende og deres uendelige sorg.

Fotografen er tilbakeholden, holder distansen hele tiden. Han fremstår som en fremmed person på øya hvor det ufattelige skjedde. Vi får en aning hvordan det var for ham da han beveget seg over øya; vi aner at han måtte komme hit, selv om han helst ville unngå denne reisen.

CV Werner Zellien

WZ ble født i Tyskland i 1952, bodde lenge i Irland før han studerte ved Hochschule der Künste Berlin på midten av 1980-tallet. Siden 2003 har han bodd i Norge hvor han har familie med to voksne barn.

Verkene hans er bla innkjøpt til Nasjonalmuseet, KODE, Bergen, Drammens Kunstmuseum, Statkraft, art collection og Kunstmuseum Flensburg

Et eksemplar av frisen ble akkurat kjøpt fra Vehbi Koç Foundation, som skal åpne et kunstmuseum i Istanbul i 2020

I hans omfattende arbeid med tittel «Villa Wannsee» har Zellien tidligere tilnærmet seg et annet sted som er ekstremt ladet med ufattelige forbrytelser mot menneskeheten. Den handler om Nazistenes «Endlösung der Judenfrage» dvs.

vedtaket av Holocaust. Publikasjon med kunstnerens signatur kan i dag kjøpes i butikken.

Perspektiv fremover med minne

Zelliens bilder er ikke snapshots, men heller ikke komposisjoner. De er ikke iscenesatt og heller ikke reportasjer. Søker man etter forbindelser fra fotohistorien må man gå langt tilbake. For eksempel til Eugene Atget som vandret tidlig på morgenen med sit kamera gjennom det folketomme Paris fra 1920-tallet for å avbilde byens gamle gater som er forsvunnet i dag.

Samtidig skaffer Zellien et motbilde til flommen av mediabilder av terror som gjør det i økende grad umulig å bestemme hva som er dokumentasjon av realiteten og hva som er manipulert og konstruert.

Vi husker mange av disse terror-bildene som «gummibåten med politi på vei til Utøya» eller bilder fra julemarkedet i Berlin, fra Strand-avenuen i Nice, fra aviskontor eller konserthallen i Paris eller fra utallige skoler i USA som ble åsteder for terror. Siden media stadig forteller om noe som er uvirkelig, blir unntak det vanlige. Og vi føler i økende grad at vi er truet av terror.

Hva gjør denne kunsten med oss?

Zellien kommer ikke med en ferdig tolkning eller budskap. Han vil ikke fortelle en historie, vil ikke forklare noe, ikke dokumentere, rekonstruere eller søke etter spor. Kunstneren vil ikke manipulere våre minner.

Han tar oss med på et stille møte med stedet som representerer en uendelig sorg. Hans verk vil etablere en relasjon til et sted som de fleste av oss ikke kjenner personlig, men som har brent seg inn i vår bevissthet. Han tar oss med dit hvor vi ikke nødvendigvis vil, og klarer på den måten å åpne våre tanker for mulige nye perspektiver.

Sorg, minner og ikke minst sår trenger mye tid. Zelliens frise handler om å stoppe opp, forsøke å se og lytte til sitt indre. Verket trenger seg ikke på, men åpner et rom for oss, et tankerom, som vi kan bare la stå tomt eller som vi kan fylle med sorg, spørsmål eller tanker som handler om det som kommer.

Kunst og Terror

Men Zelliens frise stiller også spørsmålet om og hvordan kunsten kan teamtisere terror. Hvilken rolle kan kunst spille i

et samfunn som må forholde seg til terror i media på nesten daglig basis?

Utøya angår alle i Norge, alle har en relasjon til det som skjedde.

De intensive debatter og omkampen om Jonas Dahlbergs minnesmerke ved Utøya fra 2014 og de tre kinofilmene fra 2018 om temaet er tydelige tegn at 22. Juli kommer til å være et viktig tema for mange kunstnere også fremover.

Det samme – mener jeg – må gjelde for kunstmuseene.

Jeg vil takke Werner Zellien for fremragende samarbeid. Samtidig vil jeg takke alle på museet og i SLM som har sørget for at utstillingen kunne realiseres.